

აღსაზრებელი

მ ა რ უ ჩ ხ ა

ისტორიული დრამა 3 მოქმედება.
(გუბინა ა. ნ. ე—სა)

მოქმედნი პირნი:

პეტრო დელა-ვალე, რომის ელჩი შაჰისთან წარგზავნილი.
მანი, პეტროს დღა ვალეს მუღლავი.
მარუჩა, თინათი თიბაძის ქალი, ტყვედ გადავლილი და პეტროს დელა-ვალეს სახლში აღზრდილი ქართველი ქალი.
შოშლავი კეთილი დედოფლისი.
ისპოლ-ბეგ, გაითავებული ქართველი თიბაძე, მამა მარუჩასი.
შაქ, სპარსეთის მხრამხელი.
გუბინი, კარის-კაცნი და ჯალათები შაჰისა.
მოქმედება სწარმოებს სპარსეთის ქალაქ თეირანში მე-17 საუკუნეში.

პირადი მოქმედება

სენა წარმოადგენს სასახლეს, რომლის წინ ყველაგზობი სავსე მშენებრი პარკია.

სენა პირადი

მანი და მარუჩა.

მანი უკლებთი ავადმყოფი საფარულზე გადასვენებულია და მუცურებს მარუჩას, რომელიც იქვე ვარდებს სწევტს.

მარუჩა (გუბინებს სწევტს). ნეტავ ვიკოდი, ეს სასახლე პეტრომ ამოაჩინა, თუ თვით დიდებულ შაჰიმ იკოდა შენი გემოვნება და ეს წალკოტი დაგახვედრა! რა ყვირილი გინდა, აქ არ არის! მერე რამდენი! თვით დალოცვილი იტალიის ცის ქვეშაც ი ადვილად ვერ იპოვინთ ამდენ ყვირილებს!

მანი (ამოთხრებს). პეტრო, პეტრო! ჩემი პეტრო ყველგან სამოთხეს მიშადებს, რომ დამიტკობს უკანასკნელი დღენი სიციცხლისა!

მარუჩა. ოჰ, მანი! ამ სამოთხეში რა ალაგი აქვს მაგ შევ ფიქრებს! ჩენი სიციცხლე ღმერთის ხელშია და, ვინ იცის, ვინ უფრო ადრე გამოესალმება აქაურობას. მერე შენ, რომელიც ისე ბედნიერი ხარ, რომ სანატრელიც კი არაფერი გაქვს...

მანი (საჩქაროდ). არაფერი! არაფერი მაქვს სანატრელი, ვარდა სიციცხლისა! სიციცხლე! სი-

ციცხლე! ღმერთო! ღმერთო! ჯერ ნუ წარმოგზავნი შენ სასტიკს ჯალათს, რომ მომიპოს ბედნიერება! მაკალე გავლენე პეტროს სიყვარულითა! დაკა ამ გულს, თვით დადნეს. ნეტარ სიყვარულს! გამოუღვევილი ხომ არ უარის რა?! გულიც დაიწურება სიყვარულით და მერე... მერე მოკვდები... (მარუჩა სიწუმის შემდეგ) ჰა! ჰა! ჰა! მარუჩა, მარუჩა! ისე მიყვარს ჩემი პეტრო, რომ ღმერთიც კი მინდა მოგატყუო! გაიგონე, რა სიციცი?

მარუჩა. არა, არ გამიგონია!

მანი. ოჰ, მარუჩა! კარგად გეტყობ... როცა პეტროს სიყვარულზე ვლაპარაკობ—შენ თითქმის განგებუწ ყურს მიყრუებ...

მარუჩა. მე ყურს გიკვებდი.—შოლოდ—ვარდს რომ ეწვეოდე, ცალი ვინჯილიტე და... რასიტყვი?

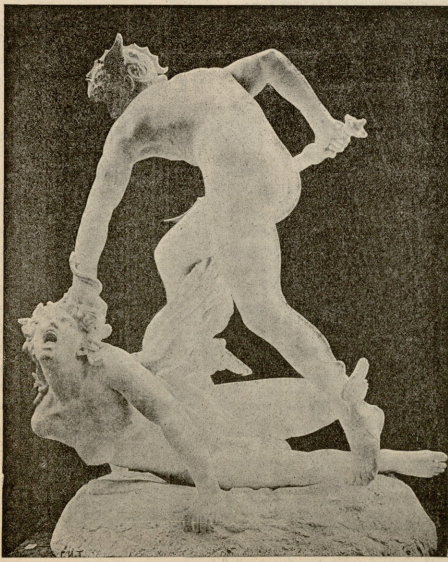
მანი. ღმერთს შევევედრე—იმდენი ხანი მაკოცხლე, მანამ ჩემს გულში სიყვარული დაიღოდადს მეთუ და თან ვფიქრობდი, თუ ღმერთი ამას ამისრულებს, ხომ არასოდეს არ მოკვდებო! განა პეტროს სიყვარულს ჩემს გულში რა დაღვებს! ხომ ასეა, მარუჩა?

მარუჩა. არც პეტროს გულში დაიღევა შენდამი სიყვარული.

მანი. დარწმუნებული ვარ; შოლოდ როცა მე აღარ ვიქნები? პეტრო რომ მართკ დარჩება? ოჰ, მარუჩა, შენ კიდევ პარ მიგდებ ყურსა!

მარუჩა. მანი! შემობრალე; მაგ საგანზე მიმიძმს ლაპარაკი; შენ რომ არ იქნები—ხომ არც მე უნდა ვიყო,—ვისთვისა უნდა ვიციცხლო?!

მანი სუ! მაგას ნუ მეუბნები: ხომ გითხარ, ვისთვისაც არის საჭირო შენი სიციცხლე! პეტროსათვის და ჩემთვის; ჩემთვის და პეტროსათვის; შენ უნდა განავრძო ჩემი სლონა მის გულში, მუღლავ ჩემზე ელაპარაკე; მოაგონო ჩემი ალერსი, ჩემი სიყვარული; ერთს წაშე არ უნდა მოშორდე; ერთი უცხო ხელი არ უნდა მიაკარო; მის ყურს მარტო მანის სახელი უნდა ესმოდეს; მისი ფიქრი-გონება ჩემს სლონაში უნდა იყოს გახვეული; მისი გული განუწყვეტელი ბანს უნდა აძლევდეს ჩემს უკანასკნელს!

პეტროსი და გოგონი.—ქანდაკება ლორანისა.

კენსას! აი რისთვისაც არის საჭირო შენი სიციცხლე! იგი ხომ მე მეუბნებოდა შენ ხომ ჩემი ხარ ჩვენ არ გიყიდეთ? მაშ მე უფლება მაქვს როგორც მინდა ისე მოვიმბრო იგი!..

*) მანი, როგორც სწავს პეტროს დელა-ვალეს მოგზაურობიდან სპარსეთში, უფროა ამირილი ქალი და არა იტალიელი. მანის სიციცხლის შემდეგ პეტროს დელა-ვალეს თინათინ თიბაძის ქალი შეირთო.

მეგრამ, მარტონა... გაფიცებ... როდესაც მე აღარ ვიწებები და პიეტროსთან მარტო შენ დარჩები, არასოდეს, არც ერთს წამს არ დაიფიცო, რომ შენ მხოლოდ ჩემს ანდრძს ასრულე!.. რომ შენსიციტსლე იმ ქვეყნადაც კი მე შეეყოფინოს, რომ შენ ხარ მონა, გაყიდული... შენ სტორი, ჩემო მარტონა? ვიცი, რომ გიყვარება; ან რად არ უნდა გიყვარდე! ჩემს ტოლად ჩემს გვერდზე იზრდებოდი და შენთვის მე არა დამიკლიათ! მხოლოდ მომეც სიტყვა, რომ როცა აღარ ვიწებები, მაშინაც გიყვარები და შემიბრალბე კიდევაც.

მარტონა. მანი! მანი! რად მაგონებ მოს, რაც მუღმივე მახსოვს და სიცოცხლეს მიწვევს! ვიცი, რომ მონა ვარ, სა-მადლოდ აღზდილი... (უცხად შეკრახება და თვალებს აწმქნავს).

მანი. რა იყო? რაზედ შეკრათი?
მარტონა. თითქო პიეტროს ხმა მომესმა—არ მინდა მტი-რალი მნახოს...

მანი. (უკმახს) პიეტრო! პიეტრო! სად არის? რომ არ მოდის! ის რომ ყოფილიყო, ხმა მოჰყრინდებოდა. შენ შესცდი, მარტონა; ნამდვილად შესცდი, მოგვჩვენე. ან როგორ მოხდა, რომ შენ გაიფიქრე იმის ხმა და მე არამც თუ ვერ გაიფიქრე, ვერც კი ვიფარქენ! ეს დაუჯერებელია. მეგრამ აქამდინ სად არის?

მარტონა. ნეტავ კარგი ამბავი მოიტანოს, რომ ის უბედური მომღვინარი გავახაროთ!

მანი. ოჰ, ჩემ პიეტროს რა არ შეუძლიან! განა შესაძლებელია, რომ მას უარი უთხრან; მე რომ შაპი ვიყო და პიეტრომ მთელი სპარსეთის ჩაქუება მიხზოვოს, სიტყვისაც არ გაავთავებინებდი—მთლად ყველაფერს ვაჩქებდი, თვით ჩემს სიცოცხლესაც... მარტონა!...

მარტონა. (უფრო ახრ უგულებს და ვარდს ფოთაფებს ეღვევს) რა მიხარია! პიეტრო კარგს ამბავს მოიტანს,—ჩაუტყვი და სწორედ გამოვიდა.

მანი. (ხაწუწინა) კიდევ არ მოგდებდი ყურს! მეც რომ ჩაუტყვა და ნატვრის აღსრულება გამოვიდეს, ნეტავ თუ ვერ გავტყვარდებამ!

მარტონა. (ხაწუწინა) მანი!

მანი. (გრ ტა აფეკვეზული) ამა მაშ ჩაუტყვიამ და შენ მიკოთხე.

მანი. ნელა, ნელა! მოიცა, სულ ამერია; თავიღან დი-წყე (მარტონას სხვა უგუვას ეღვევს და იწეობს). უჰ, გული გაწყალდა! ჩებარა ვათავივე! მოიცა!.. კიდევ ამერია...

მარტონა. ისევ ნელა ვიწყვიტო ფოთლები, სჯობს, რომ აღარ შეგცდეს.

მანი. არა: ეგ მეტად გრძობებს; მოთმინება აღარ მაქვს, გული მოწყალდება. სხვათნაირად მიკითხვ: ან ეგერ იმ ბუ-ჩქზე ერთი ვარდი ჩაენიწე: მე მოსწყვეტ მას—ამის რულდება ნატვრა, თუ არა და—არ ამისრულდება. ამა მიდი მაღე და მოსწყვიტე.

მარტონა. ნეტავ ვიციოდ რომელი ჩაენიწე! (მიადს მიჭმინ და ცოტა უფაჰანს შემდეგ ურთს ვარდს მოსწყვეტს).

მანი. (რომელიც მოუთმინდა თვაღს აფეკვეზდა). ოჰ, შე საძველო, რადა ეგ გაუშული კოკარი მოსწყვეტე! განა არ იცილდი, რომ მივას არ ჩაენიწავდი?! მაშ მოიცა კიდევ ჩაენიწავ; აი იმ მეორე ბუჩქზე. ამა მიდი! მეგრამ მოიცა (ფაქროსს) ის არა... სხვა რადაც ჩაენიწე! მიდი, მოსწყვეტე! თუ მიავნე...

მარტონა. ჰო, ეტლა კი უთუოდ გამოვიცნობ! ამ ბუჩქზე ყველაზე ლამაზი ვარდი აი ეს არის (სწვევს).

მანი. (წამოთავაფებს და აფეკვა). ჯალათო!.. რა გაშტერე-ბული მიუტრებ? ჯალათი არა ხარ? თუ ჯალათი არა, მეგ მშვენიერ ყვავილს ვინ მოსწყვეტავდა! ჯალათი ხარ! ჯალათი! ყველისფერი შინ წინ მელობები, აი ეტლაც ვანგებ ჩაენიწე: თუ მეგ ყვავილს მოსწყვეტავდი—ჩემ მიგვირბამს დაიჭრად; მეგრამ ამოდენა ყვავილებში რადა იმას მოსწყვეტავს მეტქი! და შენ თითქო განგებ პირდაპირ გაიქციე და სწორედ ის მოსწყვეტე! მეგრამ ტყუილად გგონია! შენ მას ვერ ეღირსები. შენ გაიფიქრედა და მოგავინებ, რომ შენ ხარ სამადლოდ აღზრდილი, უგვარ-უტომო, უსახლო, მონა, ტყვე მოვლანზე გაყიდული და პიეტრო ამხანაგად შენ თავის ღღეში არ გაგიხიბის.

მარტონა. (წამოთავაფებს და უფრებზე ხელებს აფარებს. მატ-რა ხანს უჯან აჩხვადს და დაინახვს, რომ მანი თვალებზე ხელ-სახოგ-მიფარებულად ხელებით სისხლზე შედის). მანი! მანი! რად? რა დავიბევი? რამ გათქმევინა ეგ ტყვეები!

სენა მორა

მარტონა და შემდეგ მომღვინარი.

მარტონა (მარტო). სამადლოდ აღზდილი, უგვარ-უტომო, უსახლო, მონა, ტყვე მოედან-ზე გაყიდული ვი! ეს არის ჩემი აღამიანობა! რა ცყოფილვარი მაშ ან რაღად ვარ აღამიანი? განა იმიტომ, რომ აღამიანის სახე მაქვს, სახე, რომელიც ასე ადილოდ ყველას შეუძლიან შელობოს! ან იქნებ კიდევ იმი-ტომ, რომ გული მაქვს, გული, რომელსაც სიყვარულის ნე-ბაც კი არ ჰქონია! ჰო! სად შენ, დატყვევებულ ხალხის უსახ-ლო შვილი და სად შენ—დი-დი რომის, ბრწყინვალე გვარის სახელოვანი ელრო, პიეტრო დელა ვალე!

სენა მხამა

მარტონა და მომღვინარი.

სახანართლომ გამაბროლო.—სურათი შავოესკისა.

მარტონა. კარგი, ჩაუტყვი! დაიფიცო? აიცი: ჩაუტყვი.
მარტონა. (თითო-თითოდ ვარდს ფოთაფებს ეღვევს და მანი აწმქნის—ჰო, არა?)

მომღვინარი (ხეყანადან გამონახება და ცოტა ხანს კრძაფავა უფრებს ჩაფიქრებულ მარტონას). ბოდიშ ვიხილ კანდიერებისა-თვის. (დალა თავს უკრავს).
მარტონა (შეკრახება). მომღვინარი!..

მოდარი. მომიტევე, რომ ისე გავკადნიერდი და დაუკითხავად შემოვლო.

მარუჩა. სულ წინააღმდეგე, კეთილი მამაო; კარგ დროს მობრძანდით: პეტრო დღე-ღამე საცა მზა და უშუქველი დღეოფლის ნახვის ნებართვასაც მოგიტანს.

მოდარი. ოჰ! თუ მეგ ბედნიერებას ვეღირსე—ვითომც ღმერთს სააქაოს სასუფეველი მოენიჭებინოს! აგერ შთელი დღე ამ თქვენ სახახოს წინ დაეტორიალდები და მოუთმენლად ველოდებოდი ჩემ მწყალობელის დაბრუნებას; მარტოდ რომ დავინახე, ვეღარ მოვიფინე—ვიცი, რაც უნდა იყოს, ქართველი ხარ, შეილო, და თანამგონაზმ მწყობარებაში. ვგონებ არ ესცდები, გუშინ ჩემმა მოყვარემ პეტრო დღეს ვაღწიე ასე გამაქრო შენი თავი—ტომით ქართველი არისო.

მარუჩა. დიად, მამაო, ქართველი ვარ, ქართველი... თუმცა ჩემი სამშობლო აღარც კი მახსოვს, არც გვიარ ვიცი ჩემი, აღარც ის თუ საიდანა ვარ, მაგრამ ვიცი რომ ქართველი ვარ: უგვარ-ტომო, უსახლო ტყვე, გაყიდული ქართველი... დიად!.. ართველი ვარ...

მოდარი. ჰო, შეილო! ბევრია დღეს ჩვენში მეგ ბედის მატარებელი!

მარუჩა. (გაკვირვებთ) ბევრიაო, შენ სთქვი, ჩემისთანა?!

მოდ ვარი. ზეცრა, ვილო, ძალიან ბევრი! შწარე ხევი გვარგუნა უფალმა, მაგრამ ჩვენ ვერ მიუხედედით უფლის განაჩენს. ყველა ღვთის ნებაა—უნდა ვზიღოთ ჯვარი მის საიღებლად. შეილო, შენ მითხარ, არც გვარი ვიცი ჩემო: არც ის იცი, თუ საიდან ხარ.

მარუჩა. არ ვიცი, მამაო; თუმცა არც ისე პატარა ვიყავ, რომ მომიტაცეს, მაგრამ მაინც არ მახსოვს; აღბად პატარამ არც ვიცოდი, თორემ დამახსოვდებოდა.

მოდარი. ოპოლი ხარ, შეილო?

მარუჩა. ოპოლი? როგორ გითხრა! ვიცი დედაც, მყავდა, მამაც, მაგრამ ესხა ისინი ვითან აღარ არიან.

მოდარი. მაშე კოცნებები ყოფილან.

მარუჩა. დედა დავკარგე მაშინ, სტამბოლს რომ გასასყიდათ მიყავიდი. ერთს დღეაზე გეშე რომ გამოვიღვიძე, დედა გვერდზე აღარ მყავდა. მოგოთე ტირილი: ორი დღე და დამ გამწარებული ვეხადი დედას, ვევედრებოდი ყველას დაბრუნებინათ ჩემი მშობელი, მაგრამ მამად, მერე ვაგივე, რომ ღამე გემიდან გადავარდნილიყო და ზღვაში თავი დაეხარჩო. აღბად ვეღარ ზიდა უბედურმა მონაბის სირცხვილი და სიკვდილი არჩია.

მოდარი. საბარლო დედა!

მარუჩა. აგერ ათი წელიწადია, ეს ამბავი არ გამხსენებია: ათი წელიწადი რომ მშობლები არ მოაგონდეს, თქმის განა შეილო, მშობლები მყავდა! ამ ათი წლის განმავლობაში მარტო დღეს პირველად, არ ვიცი რადა, მათმა ხსენებამ გული ამიღვრია და თვალთავან პირველი ცრემლი მომიწყვიტა. მამა? მამაც მყავდა, მაგრამ ვინ იცის—ცოცხალია კიდევ თუ არა! თათრები რომ დავგეცნენ და მოვიტაცეს, მამა საომარად იყო წასული—ის ხომ უმეტეს დროს ომებში ატარებდა და ამიტომ სრულიად აღარ მახსოვს. მახსოვს მხოლოდ, რომ უკანასკნელად დედა ჩემი ძალიან წუხდა და სტიროდა, რომ მამა ჩემს დეიწყებოდა ომში თან წაემძღოლა მაცხოვრის ჯვარი, რომელსაც განუშორებელი გულზე ატარებდა და ეს უფრო მარწმუნებს, რომ მამას იმ ომში მომიკლედენ.

მოდარი. ნეტა მას, შეილო, თუ ვაჯიკურად ბრძოლაში მოკვდა და დღეს ვერ ხედავს საქართველოს აობრებას! ოჰ, შეილო, კიდევ სტირი! ოტირი, შეილო! თუ ათი წელიწადი სამშობლო არ გაუხსენებია, იცოდ შეილო, რომ იმ ცრემლი ზეცით არის ჩაგონებული! დაუგდე კარგად ყური, შეილო, მას, ვინც ჩვენს ბედ-ღობას განაგებს; მას მივინდე, ის ჩავაგონებს; ომერთს შევაგდრე, შეილო, ჩვენი უბედური ქეთვენი დღეოფლი; შევაგდრე მრავალ-ტანჯული ჩვენი ქვეყანა; იქ ხარ, შეილო, დაბადებული, იქ იყო პირველი შენი აკვანა...

მარუჩა. (აღღებებულ) მამაო! მასწავლე, რა მოვიქმელო თუმცა დღეს თითქმის პირველად გხედავ, მაგრამ ვგრძნობ, რომ შენ დიდი ხარ, მძლავრი ადამიანი! გული მეუბნება ვნებ დავიგოფდი და ისე მოგთხოვო—მასწავლე, რა მოვი-

ყველან სიცოცხლე.—სურათი ანოშენკისა.

ქმელი; მინდა გავხედ შენი მორჩილი, შენი ნების აღმასრულებელი. ვილოცო? ეს ხომ ისე ადვილია! სხვა რა მოვიქმელო?

მოდარი. სხვას თვითონ ის გასწავლის, ვისაც შევევდრები.

მარუჩა. აი, ერთი ფიქრი მომდის... პეტროს ხშირად უთქვამს ჩემთვის, რაც ვინდა მხოვგო. მე ვსთხოვ დედოფლის განთავისუფლებას; ხომ კარგი იქნება! სხვა კიდევ რა?

მოდარი. არა, შეილო, მაგას ტყუილად ნუ სთხოვ: შაბი დედოფლის არაივის თხოვნით არ განთავისუფლებს; იმან კარგად იცის, შეილო, რომ ქეთვენი დედოფლის განთავისუფლება—საქართველოს თავისუფლება. შაბის სურს საქართველოს დედამიწიდან ალგვა, მას განუზრახავს საქარსტიანის დაზოხება; მას უნდა ყველდ ქართველს გულში ვალუტების მაცხოვრის ჯვარი და დამონებული ხალხს შამაძის დროშა ააღმართინოს!

მარუჩა. ჰო! ეს საწინებება უნდა იყოს! როგორ, განა შაბის ვანზრახვა აქვს ქართველებს შამაძის არჯული მიღებინოს!

მოდარი. კიდევ რამდენიმე დღე... და თუ დედოფალი ვერ გაულოლო მათ წამებას...

მარტინა. რა სტეკი, მამო, დედოფალს წამება მოეღოს!
მოდღარი. ჰო, შეილა; და ამიტომაც ვესწრაფი იმის ხახვსა, რომ გაუადვილო ტანჯვა-ტკივილი...

მარტინა. დმერთო! დმერთო! ეს რა გავიგონე! მგერამ, ნუ თუ სხვა საშველი არა არის რა? არა! პიეტრო დაცხმარება—ის ისეთი კეთილია!

მოდღარი. ვანა შეტი დახმარება მინდა თუ ესლა ნება-რთვა მომიტანა! სხვას აღარას ვსთხოვ.

მარტინა. კიდევ რომ მოგიტანოს ნება-რთვა, დედოფალს როგორ ააღედ წამებებს... ტანჯვას.

მოდღარი. როგორ? ვეტყვი, რომ საქრისტიანო —საქართველოს მიველი ვრი დამოღებულო სტორის და გლოვობს თავის დედოფალს; ვეტყვი, რომ მწუხარე ჩენი სამშობლო კენესით ბანს აძლევს მის ტანჯვასა, რომ მისი ძენი ჯერ კიდევ მტკიცე ქართველნი გულ-ამღვრეული აღიდებენ მაცხოვრის ჯვარსა; ვეტყვი, რომ აქვე ათასობით ამოყვანილი ქართველნი ტყვენი მას შესტკერიან და მის მაგალითს ელიან, რომ ქრისტეს სადღეღვალად თავი გასწირონ! ღვთის მშობლის სახელით შევედრებნი, არ ინებოს საქართველოს სახელის შებღალავა; არ მოინდომოს, რომ საუკუნოებით შეუღლახავდ ნატარები ქართველის სახელი გადაქვეულიყოს უგვარ-უტომო, უსახელო, ყველას დასაცინი და საინებელი მონის სახელია!..

მარტინა. ჰო!..

მოდღარი. (აღუგებულა) არა!.. შირჩენია მიველ დედა-მიწას მზე დაუბნელდეს, გაჰქრეს სხენება აღამიანისა, ვიღრე იმ დღეს მოვესწრობოდე, რომ ქართველის სახელი სსაცოლო და საინებელი გამხდარიყოს!

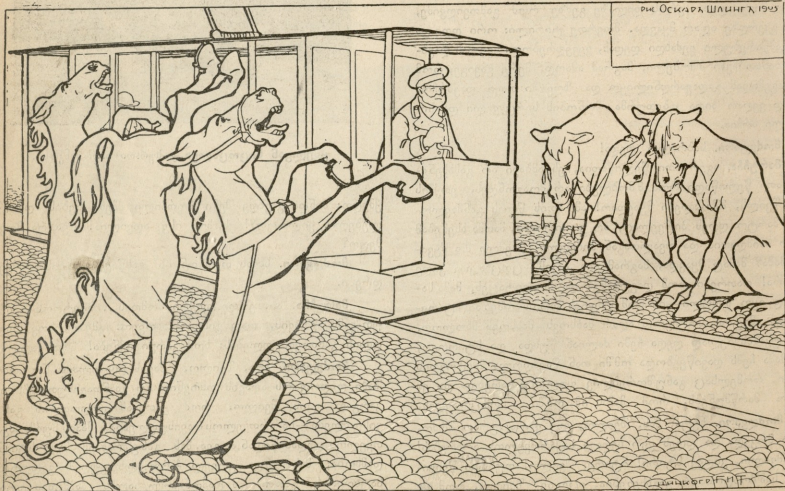
მარტინა. მართალი ხარ, მამო! მართალი! უგვარ-უტომო, უსახელო, ყველას დასაცინი მონა... არ მინდა ვიყო. ბ-ლი.

(შემდეგი იქნება)

— რატომ აღარ ისმის-რა ხელა ქურდობის შესახებ?
 -- შევლა გაჰქურდეს და გაატარეეს: აღარ დაჩნ-რა კას-ქურდა.

ელექტრონის „ტრამვაის“ შემოღების გამო.

ერთის მხრივ ტრამვაისის ცხენება მხიარულდებენ, აუტრენელ შუშობას მოეჭირადითო. მეორეს მხრივ, ელექტრონის ძალის შემოღებით ისობა შთი მხიშენელთა.

რედაქტორ-გამომცემელი ალ. ჯაბადაძე